

Znamenitost sv. Augustina.

Dr Fran Barac.

Malo iza apostolskoga doba počinje na istoku sredinom drugoga vijeka kršćanska literatura. Već oko godine 200. uspinje se ona na znanstvenu visinu sa Klementom Aleksandrijskim i Origenom. Obojica bili su predstojnici prvoga visokoga teološkoga instituta poznatoga pod imenom »Katehetska škola u Aleksandriji«. Na zapadu, gdje je grčki poznavalo sve to manje svijeta, uzela je mah kršćanska literatura iza kako je Sv. Pismo bilo pretočeno u latinski jezik i tako postalo pristupačno rimskom pučanstvu. Prvi tragovi toga prijevoda »Itala« zvanoga nahode se već u glasovitog kršćanskoga pisca Tertulijana. Sv. Ciprijan se oko polovice trećega vijeka ističe kao znameniti teolog naročito u pitanjima Crkve i Sv. Sakramenata. Pravi procvat kršćanske znanosti razvija se iza nicejskoga općega sabora u četvrtom i petom vijeku. To se doba zove »vijekom crkvenih otaca«. Među brojnim piscima nižu se tu i imena prvih velikana kršćanstva. Na istoku: Sv. Atanzije, Bazilije, oba Gregorija, Krizostom, Ciril Aleksandrijski, Teodoret Cirski. Na zapadu: Sv. Hilarije, Ambrozije, Jeronim, Vincencije Lirinski, Leon Veliki.

Ali kao sunce među velikim zvijezdama prvoga reda sja iznad svih i istočnih i zapadnih pisaca i sv. otaca: Sveti Augustin. Dok se pojedini i znameniti i veliki sv. oci i crkveni pisci zanimaju i ističu u pojedinim pitanjima filozofskih i teoloških disciplina, sv. Augustin je univerzalni genije, koji s temelja proučava i sintetički obuhvata sve što je do njega ljudski duh obrađivao. Latinska je literatura do njega više manje živjela od kapitala grčkih otaca, sv. Augustin ore nove brazde i otvara nezavisno i na svoj osebujan način nove vidike. Kršćanski pisci od Justina, Klementa Aleksandrijskog, Origena i t. d. cijene visoko staru klasičnu filozofiju, naročito onu platonске škole, i primaju od njih istinska i dobra »spermata«. Sv. Augustin po prirodi svoje nezasiťne duše, koja čezne da spozna čistu istinu, da uzljubi pravu dobrotu i savršenu ljepotu, prolazi sam već kao mladić sve različne filozofske sisteme, ispituje ih, i izgrađuje u sebi vlastitu bazu, da jedamput udari temelje novoj filozofiji, o kojoj taj čas nije ni slutio. Zaustavlja se devet godina u fantastičkom senzualizmu manikejaca, da rješi problem »zla«. Razočaran neznanjem onih, koji su mu obećavali savršeno znanje, priklanja se skepticizmu srednje akademije. Ali istinski njegov duh ne može da zaglibi u negaciji istine. Analizom duhovnoga i ćutilnoga bitka konstatira Augustin zbiljnost samosvijesti i jastva. Bitak postoji. Može se spoznati. To je istina. I ona se dakle može spoznati. Augustin ostavlja i pobija sad nove akademike i svraća svoje

pogleda k novim platoncima, naročito k Plotinu. I gle! Augustinu se otvaraju oči kritičkim studijem neoplatonika. On se približava čistoj istini. »Pročitavši sada te platoničke knjige, — veli on sam (Živković: Ispovijesti VII. 20.) — potaknut po njima da tražim nevarnu istinu, ja preko spoznanih stvorenja ugledah ono, što je na Tebi nevidljivo. Kao odbijen od daljnega napredovanja ja naslutih, što mi zbog tame u duši mojoj nije dano da zagledam. Siguran sam bio, da Ti opstojiš, da si neizmjeran, a da ipak nijesi razliven po omedenima ili neomenenima mjestima. Da uistinu opstojiš Ti, koji si uvijek jedan te isti, niotkuda i nikako sad ovakav sad onakav. Da je sve ostalo iz Tebe, bijaše mi najjačim dokazom samo to, što opstoji«. Znanstveno je dakle Augustin spoznao istinu i njenoga početnika — Boga. Valjalo je to i priznati i iz te spoznaje izvesti praktične zaključke. Za to Augustin nije bio jošte zrio. On sam nastavlja i navodi razloge: »O tomu sam bio siguran, ali bijah odveć slab, da u Tebi uživam. Brbljao sam tako tobože kao upućen u stvar. I da nije sam u Kristu, Spasitelju našem, tražio puta Tvoga, ne bih bio upućen, nego otpućen. Već sam naimē stao željeti da me drže mudrim, a ne plakah, pun nevolje, šta više, ponosan sam bio na svoje znanje. Ta gdje je u meni bilo one ljubavi, što gradi na temelju poniznosti, koji je Isus Krist! Gdje bi me o njoj poučile one knjige? Ja mislim, da je bila Tvoja volja, da se na njih namjerim prije, nego što sam se zadubio u sv. pismo zato, da mi se u pamet usiječe, kako će one na me djelovati. Pa kad me poslije pripitome Tvoje knjige i kad pod brižnom Tvojom rukom prođu mojerane, da jasno uvidim i upoznam razliku između preuzetnosti i skrušenoga priznanja«.

Augustin eto vidi istinu — filozofska baza je tu — ali je on vjerovanjem još ne prihvaća: »bijah odveć slab« veli »da u Tebi uživam«. Nije bilo, veli, u mene one ljubavi, što gradi na temelju poniznosti. Bilo je jošte ranâ, naročito ponos i želja da ga drže mudrim, preuzetnost prevelika, da skrušeno prizna vječne istine i po njima da uravna svoje staze.

Ali pošten i istraživač istine ne miruje. On se pohlepno baca na čitanje Sv. Pisma, naročito apostola Pavla (Ispovijesti VII. 21.). Traži i nade, da se sve što je istinitoga čitao u platoničkim knjigama nalazi i u Sv. Pismu. I mnogo više. Tu je i upozorenje na Božju milost i na činjenicu, da je čovjek sve, što ima, primio od Boga. Sv. Pismo čini čovjeka sposobnim, da stupa putem, kojim će doći do Boga, upoznati ga i ostati s Njime. — Ali čovjek ima neki zakon u udovima svojima, koji se protivi zakonu uma njegovog i koji ga vodi u ropstvo zakonu grijeha? »Što će da učini jadan čovjek?« — pita Augustin na ovu poteškoću i odgovara sa sv. Pavlom: »Tko će ga osloboditi od tijela smrti ove, ako ne milost Tvoja po Isusu Kristu, Gospodinu Našemu?« (Rim. 7, 24.).

Tako je Augustin otkrio pravo čisto vrelo »Istinu, Put i Život«, da pije iz toga vrela i da više ne žeda do vijeka. Žarka njegova čežnja za savršenom ljubavi smirila se napokon po beskrajnom milosrđu Božjem u Bogu samom i jedinom. Sam on riše upravo dramatski teške peripetije i katarzu uoči potpunoga svoga obraćenja. To valja čitati u osmoj knjizi njegovih nenatkriljenih Ispovijesti. Taj se epohalni događaj ne da ljepše predočiti.

Ovako izobraženi muž, dubokoga i izoštrenoga uma nezapamćenoga pamćenja, nježnoga, odanoga i vjernoga srca, koje iza obraćenja plamtči čistom ljubavi k Bogu i Njegovoj Crkvi, muž nenatkriljene energije u umstvenom radu: stvorit će jamačno vanredna djela, ako mu dopusti bolježljivo tijelo i beskrajna milost Božja. No baš ta nedohvatna ljubav Božja, što ga je pratila od dječijeg brbljanja, kako on kaže, do zlosretnih lutanja po labirintima ljudskoga neznanja i ljudskih pogriješaka, baš ta čudesna mudrost Božja odabrala je njega, kao nekoć Sava la »da bude sud izabrani, da iznese ime Gospodinovo pred pogane i kraljeve i sinove Izraelove«. I to već kao pokršteni svjetovnjak a pogotovu kao svećenik i biskup.

Dvanaest golemih svezaka in folio iznosi njegov književni rad u benediktinskom izdanju. Tu su djela sadržaja filozofskoga, dogmatskoga, polemičkoga (protiv Manikeja, Donatista, Pelagijanaca), egzegetskoga, moralnog i asketskoga, pastoralnog i pedagoškoga. Ta brojna djela pisana njemu prirođenom živahnošću, klasičnom metodom a opet ne rijetko umjetničkom ljepotom, zapanjuju svojim golemim blagom ideja. U njima je sadržano kritički probrano gotovo sve blago ljudskoga umovanja do njega. Iz tih izvora lako je s nešto truda i razumijevanja iznijeti filozofske osnove naravnoga bogoslovlja. Baš ti problemi: Može li se spoznati nadčutilno, naročito Bog, duša, veza čovjeka s Bogom, sloboda volje, problem fizičkog i moralnoga zla, pitanja su, što ih je proživljavao, ispitivao i izgrađivao Augustin prije obraćenja a usavršavao i utvrđivao poslije sv. krštenja. [Confessiones, Retractationes, Contra Academicos, De libero arbitrio, Soliloquia, De ordine, De immortalitate animae, De quantitate animae]. Rješavanjem ovih osnovnih teza (praeambula fidei) stvara sv. Augustin filozofski most za svrhunaravno uopće, a potom i za znanstvenu teologiju napose. Dašto da on tim pitanjima stroge apologetike posvećuje naročitu pažnju. Zato piše knjigu De fide rerum, quae non videntur i odmah zatim De vera religione i De utilitate credendi. Očito je da sv. Augustin u svim ovim djelima stvara pilastre za kršćansku filozofiju i apologetiku. Dodajmo k tomu grandiozno djelo De civitate Dei: gledamo pred sobom prvu za ono doba savršenu apologiju kršćanstva u prvih deset knjiga, dok se u ostalih dvanajst crta gigantskim linijama filozofija ljudske kulture uopće. Kritičkim svojim duhom i vizionarskim pogledima stvorio je sv. Augustin ovim filozofskim, retrospektivnim i profe-

tičkim djelima — u doba rasula klasične kulture i na vidjku novih barbarskih u budućnosti kršćanskih naroda — prvu ideologiju kršćanstva.

Ali s tim nadčovječnim radom nije svršeno naučno djelovanje sv. Augustina. On prvi obraduje, sistematski i spekulativno, najteže katoličke objavljene istine. Tu se nižu zaredom glavija djela: *Enchiridion sive de fide, spe et caritate*, 15 knjiga o Trinitate, *De unitate Ecclesiae*, *De baptismo* (nauk o Crkvi i Sv. sakramentima), *De natura et gratia*, *De gratia et libero arbitrio*, *De praedestinatione sanctorum*, *De dono perseverantiae*. S ovim je djelima sv. Augustin osnivač spekulativne i sistematske dogmatike baš u najtežim teološkim pitanjima. Njegov nauk u ovom i ostalim brojnim djelima je u jezgri osnova čitave bogoslovije. Naročito prijeporni za ono doba nauk o milosti, koji mu je stekao predikat »Otac milosti«. Dostojan titul za onoga, koji je primio nedoglednih milosti Božjih, ali koji se i odužio kršćanstvu time što je i najtočnije izložio nauk Crkve o milosti.

O ostalim egzegetskim, moralnim i pedagoškim djelima ne spominjemo ni slova, pored sve njihove velike znamenitosti i trajne vrednoće. I ovaj sumarni, savršeno nepotpuni pregled dostaje za cilj ovog slabog prologa za tako veličajnog muža.

Kolike su znamenitosti ta naučna djela dokazuje već to, što su se veliki učitelji Crkve tadašnjega doba, sv. oci na njih pozivali i odobravali ih. I najučćeniji i najkritičniji među svima: sv. Jeronim. Svjedoči i to što su na osnovi tih djela tadašnji crkveni sabori raspravljali i pobijali raskolnike. No najviše jamči nam sama Sveta Stolica, koja je neke od Augustinovih izlaganja objavljenoga nauka izrijekom proglasila člankom vjere. Tisuću godina iza sv. Augustina djeluje u kršćanstvu njegov duh, njegove glavne ideje, njegov nauk. Na osnovi te bogate baštine zlatnog vijeka patristike, kojoj meće krunu od dragulja sv. Augustin, razvija se i izgrađuje kršćanska filozofija i teologija. I sam sv. Toma Akvinski nastavlja, usavršava i utvrđuje elementima peripatetičke filozofije epohalno djelo sv. Augustina. Novo pak doba, osobito zadnjih decenija, onih izvan Crkve katoličke, svraća svoje poglede počesće natrag k sv. Augustinu. Privlači ih ona velika opće čovječanska crta u tog izvanrednog katoličkog sveca, koji je tako iskreno želio vinuti se u više idealne sfere, a opet je tako ljudski i tako dugo lutao. I to baš u onim vječnim problemima, što kliju iz dna duše čovjeka, a razvoj njihov priječi isto što je dugo zaustavljalo i samog Augustina: *concupiscentia carnis, oculorum et superbia vitae*. Privlači ih i istančana psihologija velikoga hiponskoga biskupa, koja tako minuciozno razotkriva sve gološnje i sve ljepote savremenoga čovjeka. Privlači ih, što su i ovog velikog katoličkoga svetitelja prije krštenja

mučili modernistički problemi: agnosticizam, evolucionizam, i imanentizam.

Zato se ponavlja i danas u racionalističkom svijetu u različnim modulacijama glasovita riječ Leibnitzova o našem hiljadupetstogodišnjem jubilarcu: Vir sane magnus et ingenii stupendi. Zanosno govore o njegovim djelima Harnack i Eucken. Noviji kulturni filozofi i historici nazivlju ga (po njihovu »dičnim«) nadimkom: »prvi moderni« muž kršćanstva ili čak faufstovskom naturom. Max Scheler gleda već kako će augustinizam povezan sa fenomenologijom uspostaviti neposredni kontakt duše s Bogom na osnovi iskustva božanskoga bitka. Hessen vidi u jednoj modernoj struji nekantovaca (badische ili südwestdeutsche Schule W. Windelband-a) isti oblik argumentacije za spoznaju istine kao što je i u sv. Augustina i t. d. (Isp. Dr J. Hessen: Augustinus u. seine Bedeutung für die Gegenwart. Dr F. Sawicki: Lebensanschauungen alter u. neuer Denker. J. Mausbach: Die Ethik des heiligen Augustinus. E. Portalié: Augustin, u Dictionnaire de Théologie catholique T. I. C. 2268 sq.).

Opet svi ti u svijetu slavni autoriteti ne časte sv. Augustina u onom duhu, kojim ga slavi sadašnji Sv. Otac Pio XI. u naročitoj ovogodišnjoj enciklici »Ad salutem humani generis«. Sv. Otac veli da je teško naći otkako svijet postoji genija jednaka oštrinom uma, koji bi se bio popeo do vrhunca savršenstva i svojim znanjem i svojom erudicijom i svojom svetošću.

Doista valja se diviti ovom velikom ugodniku Božjem, i njega je obilato nadario Gospodin, jer je mnogo radio i trpio za Gospodina i žarko Ga ljubio. Ali je u nedoglednom promislu Božjem — usudujemo se misliti — i drugi razlog: »Jer je Bog tako ljubio svijet, da je predao Jedinorodenoga Sina svoga, da nijedan, koji vjeruje u Njega ne pogine, nego ima život vječni (Iv. 3, 16).« Radi beskrajnih zasluga Isusa Krista diže Gospodin od časa do časa u Crkvi svojoj osobite muževe, dobre volje, željne istine i prave sreće, da po njima svrati pažnju slabog čovjeka na bezdan milosti što ih možemo naći u mističkom tijelu Kristovom. To biva naročito u doba, kad je čovječanstvo u neku ruku na skretnici, na raskršću epoha. Tada zahvata ruka Gospodnja i bira slabo, negledno i prezreno (humilia elegit Deus) da postigne veliko (magnalia Dei). Djela apostolska nam tako otkrivaju židovskog zelota Savla, koji postaje Pavao u doba najvećih potreba da se i inteligencijom učvrsti kršćanstvo. Slično je doba propadanja rimskoga carstva i klasične kulture, kad Gospodin izvanrednim milostima svojim obraća grješnika Aurelija Augustina, da postane svetac i izgrađivač kršćanske kulture, a ujedno i primjer, kako i čovjek svih ljudskih grješnih slaboga može da se uz Božju pomoć digne do vrhova kršćanskih savršenosti, ako sluša glas i poziv Božji. Tako se čini da je i u doba socijalnih razvratnosti XIII. vijeka tre-

balo svetaca, kakav je bio sv. Franjo Asiški i sv. Dominik, i opet muža izvanredne inteligencije i silnoga uma kao što je sv. Toma Akvinski i t. d. Neobični procvat kršćanskih kreposti, što ga ovakim prigodama bilježi povijest, usuprot svih zapreka ljudske slabosti i pakosne kritike protivnika Crkve; golemi duhovni napredak, što ga čovječanstvo u tom povodu proživljava; spiritualizam što se iza toga zamjećuje u svim granama ljudske kulture: sve je to jamačno iskustveni dokaz neiscrpne i postojane plodnosti živoga vrela iz koga sve to dobro istječe — a to je Isus Krist i Njegova katolička Crkva. (Čudo moralnoga reda.)

Zato i mi kad slavimo kršćanski genij sv. Augustina, slavimo zapravo Gospoda i Kralja neba i zemlje Isusa Krista. Njemu se klanjamo s poniznim poklikom sv. Pavla (Rim, 11, 33): »O dubljinno bogatstva i mudrosti i znanja Božjega! Kako su nedokučljivi sudovi njegovi i neistražljivi putovi njegovi.«

